

İGOR ALEKSEYEVIÇ BATMANOV*

8 Ocak 1969'da ağır bir hastalıktan dolayı Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti İlimler Akademisi Genel Türkoloji ve Dungan Dili Şube Müdürü, Kırgız S.S. Cumhuriyeti İlimler Akademisi Üyesi, saygıdeğer bilim adamı, filoloji ilimleri doktoru, Profesör İgor Alekseyeviç Batmanov vefat etti.

İ.A. Batmanov 28 Ekim 1906 tarihinde Ukrayna'nın Lutske şehrinde memurluk yapan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi.1913 yılında liseye girmiş ve sonradan da, 1923 yılında "Sosyal-İktisat Meslek Okulu"ndan mezun olmuştur. 1924 yılından itibaren İgor Alekseyeviç ilk işine ana okulu ve ilkokul öğretmeni olarak başlar. Daha 1922 yılında kendi kendine Türk lehçelerini öğrenmeye başlar.

İ.A. Batmanov, Kiev'de Doğubilimleri (şarkiyat) eğitimi tamamladıktan sonra 1930 yılından başlayarak Orta Asya'da, dolayısıyla Kırgızistan'da araştırma ve yüksek öğretim kurumlarında çalışır. Bu değerli bilim adamı, Kırgızistan'ın önemli teorik ve güncel sorunlarına çözüm bulmada aktif bir hizmetlerde bulunmuştur. Bu dilin ilk Rus araştırmacılarından biri olarak o, genel Türkoloji alanında da otorite sahibi bir uzman olmuştur. Araştırmacılığının çok yönlü ve araştırmalarının da geniş kapsamlı olması İgor Alekseyeviç'i ünlü dilbilimcilerle bir araya getirmeye vesile olmuştur.

1934 yılında İ.A. Batmanov dilbilim dalında doçentlik ilmî payesini alır. 1951 yılından itibaren SSCB İlimler Akademisi'nin Kırgızistan'daki şubesinde, Dil, Edebiyat ve Tarih Enstitüsü ilmî çalışma alanı Müdür Yardımcısı olarak, 1954'ten başlayarak Kırgız SS Cumhuriyeti İlimler Akademisi, Dil ve Edebiyat Enstitüsü Müdürü, Kırgızistan Kız Eğitim Enstitüsü, Kırgız Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanı, 1959'dan itibaren Genel Türkoloji Şubesi Müdürü, 1963'ten itibaren Kırgız S.S. Cumhuriyeti İlimler Akademisi Genel Türkoloji ve Dungan Dilbilim Bölüm Başkanı olarak çalışır.

1941'de İ.A. Batmanov doktorasını yapar, 1950'de Filoloji İlimleri doçentlik unvanını alır, 1954'te ise profesör ilmî payesini kazanır.

Batmanov'un Sovyet ilminde yaptığı üstün hizmetlerin tanınması onun 1954'te Kırgız S.S. Cumhuriyeti İlimler Akademisi aslı üyesi olarak seçilmesiyle birlikte gerçekleşmiştir.

İgor Alekseyeviç'in çalışmaları hem Türkoojinin genel meselelerini, hem de Kırgızistan'ın teorik ve uygulamadaki meselelerini içermektedir.

İ.A. Batmanov'un gördüğü derin eğitim, bilim kapasitesi, talim ve terbiyedeki üstün istidadı dikkat çekiciydi.

O, zamanının ve enerjisinin büyük bir kısmını, öğrencileri ile, mesai arkadaşlarının çalışmalarını tashih etmekle geçirmiştir.

İ.A. Batmanov'un Dilbilimi, Türkoloji meselelerinde hem öğretmen, hem de danışman olarak yaptığı büyük çalışmalarını belirtmek gerekir. Onun eski öğrencileri günümüzde ülkemizin bütün bölgelerindeki orta öğretim okullarında öğretmen, liselerde, yüksek öğretim kurumlarında öğretim elemanı, ilim ve basın yayın kurumlarında birer memur olarak çalışmaktadırlar.

İ.A. Batmanov lisans üstü eğitim programlarındaki öğrencileriyle birlikte çok çalıştı. Onlardan bir çoğu onun yönetiminde doktora tezini savundu ve şu anda farklı

* *Sovetskaya Turkologiya Dergisi*, sayı 1, sayfa120-122, Petersburg, 1970. Bu yazı İgor Alekseyeviç Batmanov'un bir grup arkadaşı tarafından kaleme alınmıştır.

ilmî-araştırma çalışmalarla uğraşıyorlar. Onun yönetiminde 10'dan fazla doktora tezi savunuldu.

İ.A.Batmanov bir bilim adamı, pedagoğ olarak üniversitelerde çalıştığı süre içinde Genel Türkoloji, Kırgız Dilbilimi, Kırgızca ve Rusça'nın karşılaştırmalı dilbilgisi ile ilgili birçok, özgün teorik dersler gerçekleştirdi. Onun yaptığı dersler kapsam ve yenilikler bakımından başkalarından ayırt ediliyordu. O, “**Mugalimderge Cardam**” dergisinin çalışmalarına da aktif bir şekilde katılmıştır.

İgor Alekseyeviç Batmanov'un çalışmaları 30'lu yıllardan başlayarak yayınlanmaya başlamıştır. Batmanov araştırmalarını aşağıdaki alanlarda yapmıştır:

1. Kırgız Dilinin Gramer Yapısı,
2. Kırgız Dilinin Fonetik Sistemi,
3. Kırgız Dili Tarihi ve Diyalektolojisi,
4. Kırgız ve Rus Dillerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi,
5. Eski Türk Yazılı Eserlerin Dil;

İ.A. Batmanov'un ilmî çalışmalarını üç döneme ayırabiliriz:

1. 1930'lu yıllardan başlayarak 1940'lı yılların ikinci yarısına kadarki dönem.
2. 1940'lı yılların ikinci yarısından 1950'li yıllara kadarki dönem.
3. 1950'li ve ondan sonraki yılları kapsayan dönem.

I. dönemde özellikle, ders kitapları, ders araçları, eğitim metodlarıyla ilgili kitaplar ve programlar yer alır. Bu çalışmalar arasında “Özbekistan SSC'nin Rus Dilinde Eğitim Veren Okullarında Özbek Dili Öğretimi Metodları Hakkında” (1932); “Özbek Dili Sentaksı Denemeleri” (1933); “Ruslar İçin Kırgızca Ders Kitabı” (1936) v.b. kitaplar vardır.

Onun daha çok ilmî, teorik nitelikte yazmış olduğu eserleri 1930'lu yılların yarısından sonra oluşturulmuştur. Bu eserler Kırgız Dilinin hem teorik, hem de pratik bakımdan çok önemli sayılan güncel sorunları üzerinde yazılmıştır. Bu dönemde yazılmış olan en önemli ilmî eserlerin birisi de “Kırgız Dilinin İlmi Tasvirici Dilbilgisi” kitabıdır (Kırgız Dili Grameri I- III. baskısı vb. Gramer çalışmaları”).

“Kırgız Dili Grameri” kitabında o daha çok dilbilgisi kategorilerinin üzerinde durmuş, Kırgızca'nın gramer yapısını net bir şekilde açıklamış ve kelime türlerinin ayrıntılı tanımını yapmıştır.

Onun Orta Asya halklarının kültürü ve tarihini araştıran çalışmalarında Kırgız Dili sorunu da aydınlanmış oluyor. Bu gibi çalışmaların “Kırgız Dilini Öğrenmeye Kısaca Giriş” (1947) adlı kitabını örnek olarak göseterebiliriz. Bunun yanısıra Batmanov, Kırgızca'nın sesbilimiyle ilgili temel çalışmasını yazmış ve bu çalışmasını doktora tezi olarak sunmuştur. A. İ. Batmanov'un bazı çalışmaları Kırgız Dilinin ağız ve lehçeleri konusu üzerine yazılmıştır. Bu tür çalışmalara “Kırgız Dilinin Kuzey Şivesi” (1998), “Kırgız Dili Şivelerinin Kökleri Hakkında” (1944) vb. kitaplar girer.

Kırgız Dili araştırmalarının içinde ilk olarak Kırgızca'nın şive ve ağızlarının temel tasnif özelliklerini belirlemiştir. Onun Kırgız edebî dilinin oluşturulması ve geliştirilmesi konusundaki araştırmaları şunlardır:

“Kırgız Edebî Dilinin Oluşturulmasının Kaynakları ve Gelişme Yolları” (1947), “Kırgız Edebî Dilinin Oluşturulmasındaki Sorunlar” (1952).

İlmî, metodik çalışmalarının çoğunluğu Rus uyruklu olmayan halklara Rusça öğretimi için hazırlanmıştır. Bu konuda yazılmış olan çalışmalara: ‘Kırgız Okullarında

Rus Dili Öğretim Usûlleri ve Gramer Kuralları” (1947), “Kırgız Okullarında Rusça Öğretimi Yöntemleri Hakkında” (1958) vb. girer.

Söz konusu çalışmalar Rusça öğretimi açısından önemli olması; Kırgız ve Rus dillerinin tarihi bağları ve ilişkileri; Kırgız dinleyicilere Rusça öğretiminde kullanılan yöntemler ve metodolojik usûller; Kırgız ve Rus dillerinin birbiriyle mukayeseli olarak öğretilmesi gibi sorunlar dile getirilmiştir.

Son yıllarda İ.A. Batmanov zamanının, gücünün ve enerjisinin çoğunluğunu eski Türk yazılı eserlerini araştırmaya harcamıştır. Eski Türk yazılı eserlerinin dillerini araştıran çalışmaları, onun bilgisinin çok geniş ve derin olduğunu ispat etmektedir.

1950’li yıllardan başlayarak Batmanov eski Türk yazılı eserlerinin dili hakkındaki bir çok Genel Türkoloji’ye ait çalışmalarını yayınlamıştır. Bunlar: “Eski Türk Yazılarına Ait Yenisey Âbidelerinin Dili” (1959); “Çağdaş ve Eski Yenisey” (1967) v b.

Bu çalışmalarda eski Türk yazılarından Yenisey Âbidelerinin dili, âlim tarafından tam ve ayrıntılı biçimde analiz edilmiş ve bazı modern Türk lehçeleri olarak bilinen (Kırgız, Tuva, Hakas, Altay) lehçelerinde bu Âbidelerin dili arasındaki ilişkiler hakkındaki soru açıklığa kavuşmuştur.

Genellikle bu çalışmalarda dilbilimi olgularını yorumlama için daha çok historizmlere dikkat edilmiştir.

İ.A. Batmanov Kırgız Dili ve Genel Türkoloji’yle ilgili 70’den fazla yayınlanmış eser bıraktı.

Komünist Partisi ve hükümet onun bu hizmetlerine çok önem vermiştir. 1954 yılında ona “Kırgız SS Cumhuriyeti Başöğretmeni”, 1956’da Kırgız SSC’nin “ En Değerli İlim Adamı” payesi verilmiştir. Kendisinin uzun süren ve verimli faaliyetleri için iki defa “Kızıl Bayrak” nişanı ve “Şeref Nişanı” ile “Emekçi Kahraman” madalyaları ile ödüllendirilmiştir.

İgor Alekseyeviç yüksek öğretim kurumlarının ve bilimsel araştırma merkezlerinin işlerine de aktif bir şekilde katılmıştır. Birinci Dünya Savaşının başında Komünist Partisine üye olmuştur.

İ.A. Batmanov sanatının en parlak devrinde hayata gözlerini yumdu. Onun daha bir çok plân ve ilmî projeleri maalesef gerçekleşemedi.

Çeviren: Rahat MACİTOVA